

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нин Дээди Соединин болгаш Министрлер Чөвүлелинин органы

1967 ч.
И Ю Л Ъ
18
ВТОРНИК
№ 168 (6805).

Өртээ 2 көп.

ХОВУЛАРДАН МЕДЭЭЛЕР

САРАТОВ. Саратов Поволжьеини ховуларында дүжүт ажаап алып ажылды темпилери шалыкны дүргөп турар. Чөөн эрик кавызының районнарының ажыл-агыйлары аш-чөм аймааның кол культуразы — чазын тараан кызыл-тазын кезип эгелей берген. Хову ажылдары чоруп турда, «Ховудан комбайн үнерге, ооң соон дарый андазын-биле чарып кирер» деп лозунга боттук чазалаа киригинген, — ам хову ажылдарының агымынга хоорза лушильниктеэрин база немеп кириген.

АЛМА-АТА. Казахстанның Чимкент, Джамбул, Алма-Ата, Кызыл-Орда болгаш Урал — беш областары тараанын кезе берген. Республика чаа дүжүдүнү онгу миллион пуд тараанын күрүнеге дужаап эгелээ.

Колхозчу мурнакчылар

Бармын-Хемчик районун «Большевик» колхозта мурнакчылар, мадур-ле Хомушка Кок-кысы билбес кызыл ашпа чок. Ол ажыл-ишти 11 уругларын тарап болгаш кызыл ашпа.

Өг-бүлөсини кезиктирер-биле кады, ол бо чылын төрүүр 313 хойдан мыча санын хураганары камгалап өстүрген, а эртең чылын төрүүр 100 баш хойга онааштыр 98 хураганны камгалап алган турган.

Ол-ла колхозта мурнакчы малчын Саал Чыгышты база айттыр херек, ол дээрге бодунга быжыт-лаан 410 төрүүр хойларын камгалап алган.

Амгы үеде бо ажил-ишчилер хойларын эки чайлагалдып турар болгаш малчынар Наадимин чедишкенин уткуур дөп кызыл ашма ажилдап келген. Олар малакты Совет эрге-чарыгының 50 чыл оюнга алдар болдурган социалисттик хулаалгелерин күөсөдир талазы-биле өскелерге үзөгөр болуп турарлар.

ЧУРУКТАРДА: (он таладан): Хомушка Кок-кыс болгаш Саал Чыгыш.

О. ОХЕМЧИКТИН фотолары.

Сиген кезилдеси

Чөөн-Хемчик районда СЭКП-нин ХХП съездин аттыг совхоз сиген кезилдесин ургудуруп турар. Сымал Чурар деп черде сиген кезер 6 машиналыг ийи трактор, 2 грейдер ажылдап турар. Трактористер Монгун Демпак-Кара биле Күжүтөг Дөөн-оол олар бичи-да анаа түрүткүн чок, көчүт шалыкны ажилдап турар.

Совхозта нитизи-биле 162 гектар черин сигени кестирген. Сигенин унужу эки болгаш кестирген черлерден болуп ач турар дүжүт дыка бедик. Ам үеде 11 чаа сарааттар салдылган, оларын нити деңизи 62 тонна болуп турар.

Өвүр районун «Кызыл туң» колхозунун ажил-ишчилери келир кышы чолдузтук мал чемини күрүлгөсин белеткериңге районун өскө ажил-агыйларындан мурнак, организастыг кирген. Кутулар Сары-оолду удуруткан 30 кижжи составтыг бригаданы Саглымын Ары-Балгында тереп үнгер сигенин мын аразында хол кадымын-биле кезип турар. Бригаданын кезиктиреринде 16 хол кадымын быжыткан. Олар 2 тонна сигенин долап алган.

Алтын тракторун 3 сиген кезер машиналары-биле 15 кижжи Торгалыктың Сары-Хелде эл үнгер сигенин кезип, ажаалы-биле июль 14-те чорупкан. Очур Даваанын хойду бригаданын кезиктирери 10 кижжи Орта-Халында хол кадымын-биле сигенин бир демни кезип алган.

Т. КУУЛАР.

Биш-Хем районун «Кызыл Тараанын» колхозунун Эрик салыры шөр малдын топ участогу. Бо чылын мында сигенин унужу кадында чылдардан эки. Мал чөм белеткен, кезерин участок эгелээ. Баштайгы кезилдени анык тракторист эш Кан-оол Ширапка дааскан. Кезилдени баштайгы хунеринден эгелээш-ле ол эки ажилдап, техниканы эки ажилдап билерин көргүзүп, бодунун сиген кезер машинист өөрүңге дуулап турар. Мынганаш хун бурчун улук-норманы ажык күөсөдир турар. Сиген кестирерилери Алексей Шарап, Мунгештей Шарап болгаш Санчай Темир-оол оларын мактап болур.

Механизацияланган бо элөө бо биледегил чылда шөр малга 700 тонна сигенин белеткери хулаалгелер.

Н. ЛАКПА.

Чарышкан ийи бригада

1967 чылдың эгинде № 3 автоажыл-агый черинин Фрленкога удуруткан чолочулар бригаданы № 1 автоажыл-агый черинде Мяншиевтин бригаданын социалисттик чарышка кыйгырган. Юбилейлик чылды баштайгы чартык доозулган. Боттарының социалисттик хулаалгелерин күөсөдир дээш найа-даа ажил-агый черинин чолочулар коллективини улук күженишкенин ажилдаанар. Олар эртең негедяда боттарының чедишкенин дугайын рапорттаанар.

Маңишветин бригаданы чүк сөөртүлгезиниң талазы-биле онаалгазын 173,5 хуу күөсөдир, 1134 тонна чүкүтү пландан ажык сөөрткен. Тонна-километр талазы-биле план 114 хуу күөсөдир, 7032 литр бензини камнап алган. Ол болза брига-

Олар Москвага өөренирлер

Бо чылын 35 муч оолдар, кыстар наймысладды дээди өөредилге черлериниң студентилери болур. Наймысладды дээди өөредилге черлериниң хулаалгелери алышкы комиссияларыга бо хунерде чурттуң бугу бугуларыннан мун-мун чагаалар, телеграммалар, бандерольнар кээп турар. Хулаалгелер алып дугайында билдиришкенин, бундур деп турар кол курстуг шыгалгалар дугайында, өөренип кирерлерге салыр негеделер дугайында айтырылгалар ол.

Курруенин Москвада В. И. Ленин аттыг башкы институтуна өөренип кирерин дөрт мун хире оолдар, кыс-

тар кууеп турар. Оларын хой наймысладга Сибириниң ыраккы районнарында, Ыраккы Чөөн чүктен, Ортаа Азияда келген.

Москвага Н. И. Пирогов аттыг медицина институту бо чылын мун хире студентилери хулаалгелер.

Дээди өөредилге черлериниң кирериниң шыгалгаларын эгелээрине чөпөр ийи-ле чеди хонук артык. Он-он мун оолдар, кыстар боттарының студентилер болур эргелин өтүрүдө киргүзүр дөшт. дээди өөредилге черлериниң ээлдерин улаас долдур чыгып келир.

Каспийниң эриктинде

ЭЛИСТА. Каспийск — Калмыкияның эң анык хоорайы. Ол тургустунга-ла дөрт жылдан шоолуг-тур болган. Анаа тайын халалыг илгит болган калдыктын-даа, кызыл улуг сөөк-даа болбас. Далай чок болганын, суднолар чоруту, хем сугат кавалдарының азын-биле мыда оза микроклимат тургустуруп турар.

Балыкчыларын, чөм үлетүрүшүн ажилдакчыларын болгаш машиналар кылып тургузарларын, нефть разведчиктериниң ол хоорайн ху-

лун-не улам өсүп, оон бугурулгелериниң чырык чаа кирдустары болуп турар. Оон студентилер хой квартиралыг бажылар, амгы үнгерин маңишкени, культура-амыдырал хандырылганын, медицинаны, урулдар алба черлериниң бажындары чарыгы турар. Суг монгонон-улуг хөмбөктөн эриктен Совет эрге-чарыгының 50 чыл ою атты париты тарып олурткан.

Чонун чуртталга тудуун төлөөлөрүнн Краснодар институтунун кызыл кол планын өзүзүр ол хоорайның топ шөлүдө албан чарыгы улуг бажынын туткан. Оң чогулга аалчылар бажынын, автовокзалдың бажындарын таваан салган.

СОВЕТ ТӨРЭЭН ЧУРТУВУСТА

Делегейниң сезен чурттарыңче

Украина көдө үлетпүр продукциязын, көдө ажил-агыйга ажилдап чиг-дий болгаш өскө-даа бараларын делегейниң 80 чурттарында берип турар. Экономикта дугаалажылга Чөвүлелиниң сорулгаларын барымдалап турган, УССР-ниң социалисттик чурттар-биле дем каттыштырып ажилдаар озаа түр-түн-нелдерин.

Республиканың даштыкыже баралар удуруп сандыгы чөпөр агаал чөпөр чурттарының национнал экономиказын тургузарында болгаш — быжыктырында чугула ужуру-дуалыг. Украина ССР Азияны, Африканы болгаш Латин Американың барык 150 чурттарында ту-

дуг ажилыга техниктиг дуураан чедирип турар.

Украина ижөөрлер тудуга, технология дериглери эгелээрине, олу таарыштыр башкыры бажыга киржип, чер-черин кадрлар белеткен алдырында дуулаалып, даштык чурттарның түс-түс тускай эртеки чурттарының мурнакчы-бүдүрүлгелерин дүжүлгүзүшүн өөренип турар.

Чарга керөөлөрүн шунтуу бот-боттарында ажилыг кылдыр ботталып турар. Украина ССР 30 күртөлөрдө дериглер, машиналар, приборлар сандып ач турар.

Амыдырал хандырылганыңа

НАЛЬЧИК. Кабардин-Балкариниң мун-мун малчынары чыгы оларларда ажилдап турар. Олар чуртталгаларын черлерде ыракта, бедик сын тайлагарында берик беш ай болур. Кандыг-бир хеп даарадып, идик селтедип алып дөшт ырак черге баары чамдыкта берген деп боор. Ам ырак черге барган херек чок. Эльбрус кавызын улук олардыг девискоор — Хайман деп черде амыдырал хандырылганын баран болурун улук бүдүрүлгелери ажилдап болур аргалары чүтте сөөктү үш чыл дугурунда бешин бедик дагыт черде тургустунган

дегем чаа бажында сапык кымырын, дааранырын, шак септарыниң мастерскаялары, баш таарар, дүрүк тырттырар черлер дериглери. Улук олар-белчирлиг оон өскө бир девискоор — Аурент деп черде база бир илгит бүдүрүлгелери чөпөр түдүп эгелээ.

Суурларда амыдырал хандырылганын баран болур ажил калбарып турар. Амыдырал хандырылганын баран болур бүдүрүлгелерин ажилдап болур аргалары чүтте сөөктү үш чыл дугурунда бешин бедик дагыт черде тургустунган

СОЦИАЛИСТИГ АДА-ЧУРТУВУСТУҢ ЧЕДИШКИННЕРИ

Совет Эвилелинин ажилы чоннары Совет эрге-чарыгының бежен чылынга алдар болдурган социалисттик чарышты калбартышаан, эртен чартык чылда экономиканы хөгжүдөр, улусту чаагай амыдыралы болгаш культуразын бедилер талазы-биле чаа-чаа чедишкенин чедиң алган. Ол дугайын 1967 чылдың бирги чартында чурттуң улус ажил-агыйн хөгжүдериңни күрүне планынын күөсөлдесин дугайында ССРЭ-ниң Төп статистика эргелелиниң дынадында чугаалап турар.

Бүдүрүлгенин нити хемчээлин болгаш чугула кылыгыларын хой нуруузуңуң талазы-биле бирги чартык чыл планы ажык күөсөдир дээрзин Төп статистика эргелелиниң дынадында демделген турар. Чартык чыл планында ажык 4 миллиард рубль ажык продукцияны бүдүрүп үндүргөн. Эртен чылдың чогуур үези-биле денээрге, үлетпүр продукциязын бүдүрүп үндүрери 10,6 хуу өскөн.

Бүгү үлетпүр продукциязын дөрттүк бир кезинден ажык бүдүрүп турар 3,6 мун ажык үлетпүр бүдүрүлгелерин бирги чартык чылда планнаашкынын болгаш экономиктиг идик беришкенин чаа системанынче шилчткен. Чаа байдалдарда ажилдап турар бүдүрүлгелер продукцияны сайгарар болгаш арык орулга талазы-биле бедиткен планын ажык күөсөдир.

Үлетпүр бүдүрүлгелерин техника-экономиктиг көргүзүлгери экижээл. Күш-ажылдын бүдүрүкчүлүгүн өстүрерин чартык чыл планы ажык күөсөдир. Үлетпүрде күш-ажылдын бүдүрүкчүлүгү эртен чылдың бирги чарты-биле денээрге, 7 хуу өскөн.

Үлетпүр продукциязын бот-үнезин чингедир-

нин планы база ажык күөсөдир. Бот-үнезин чингеткенин пландан ажык алдыган камналга бир миллион хире рубль болган.

Бирги чартык чылда амгы үнгер техниктиг негелдериниң дүшкөн продукцияны чаа хевирлерин калбаа-биле бүдүрүп үндүрүп кылдыр шингээдиң алган. Бүдүн чартык миллион хире чогаадылгаларын болгаш рационализаторжу саналдарын непереткен.

Үлетпүр планын нитизи-биле күөсөдө-даа чамдык үлетпүр бүдүрүлгелер продукцияны бүдүрер, күш-ажылдын бүдүрүкчүлүгүн өстүрер болгаш арык орулга алып талазы-биле планын күөсөдир.

Колхозтар болгаш совхозтар чазын чажар тараа культураның тарылызын организастыг эрттирген болгаш ажил-агыйлар айткан планын ажык күөсөдир дээрзин Төп статистика эргелелиниң дынадында оон ыңай демделген турар.

Мал ажилын хөгжүдериңде чедишкенин чедиң алдыган. Эртен чылдың бирги чарты-биле денээрге, эътти бүдүрер 21 хуу, сүттүү—5 хуу, чуургананы — 15 хуу өскөн. Колхозтарда болгаш совхозтарда малдын баш саны көвүдээ.

Көдө ажил-агыйнын материал-техниктиг баазанын улам ыңай быжыгыларын үргүлүчүлүгү турган. Бирги чартык чылда 139 мун (15 аяк күжүңге шилчидерге 294 мун) тракторларын, 46 мун чүк машиналарын, 43 мун таара ажаар комбайннарны, 17 миллион тонна минералдыг чемишчилгелерин болгаш өскө-даа чүдүлдери алган.

Чүк сөөртүлгезиниң планын күөсөдир хем транспортундан аныга транспорттун бүгү хевир-

лериниң чүк эргилдесинин болгаш сөөртүлгезинин планын күөсөдир Төп статистика эргелелиниң дынадында демделген турар.

Капитал тудуга күрүнеин төпчүткен салышкынарының хемчээли 18 миллиард хире рубль болган болгаш эртен чылдың бирги чарты-биле денээрге, 6 хуу көвүдээ. Моон-биле кады кол фондуларын, бүдүрүлгелерин ажилдап кириренин болгаш күрүнеин төпчүткен салышкынарынын планы күөсөдир.

Эртен бирги чартык чылда улустун материалдыг чаагай амыдыралы болгаш культуруг деннели бедирин үргүлүчүлүгү турган. Ажилчынарының болгаш албан-хаакчыларын айда ортумаа-биле ажил төлөвир эртен чылдың бирги чарты-биле денээрге, 6 хуу көвүдээ.

Күрүне болгаш кооператив садының үүрмектеп садар бараан саарылганын хемчээли деннээң өртөктер-биле алырга, 9 хуу көвүдээ.

Чонун амыдырал хандырылганын ачы-дуза чедирерин хемчээли 17 хуу көвүдээ, оон иштинде көдө черге 6 хуу өскөн.

Улус өөредилгезин, эртем болгаш культура улам ыңай хөгжээ.

1967 чылдың июль 1-де Совет Эвилелиниң чону 235,5 миллион кижжи болган.

(СЭТА).

Д. ЕНДАН.

Салгакчынын чолун тыпканы

Кичи аяланда бодуну чуну кылып шыдарына чедир көргүзүшкө, амырларга чолун тып алдыктар болбойт. Кичинин угаи-бодал күнтеринин хып дэи чечетелинин уеси ол. Кичинин бүтүрелдери, үкэ-бодалдары ооң анык чораша илаалда тыптыр, амырлар байдалыны айы-биле күзэл-сонургадарымыз апар. 1965-1967 чылдарда Киевке болган Кировград обласка нити-ле амыдралыны пичилелдери чорудун турган, аныктар-ны кол-кол күзэл-сонургадарымыз илердери, оларны хогжук өскүрү мөзүлү биан аамр, кол бодаларын тодаргайлаар деп со-рулга салган бис. Үкэн хар чедир назымк анык хой амыкчыларга, кедэ аныктарга, техника-биле холбашкан амыдралар илти-генцияга айтырлар салган бис.

Угаи-бодал болган оюн-тог-лаа сонургадарымыз матаар, ийн кол угаиыныны барымдаа-ларын кичилерин күзэл-сонурга-ларын боттарымыз ылаг көр деп ордашкан бис. Шичилелдин түнелдери кайы-бир күзэл со-нуургадарымыз кайы хире ште-рерин тодарайт болур арганы берген.

Боттарымыз кылып турар кол болган анык амык-аживис деп аныктарымыз санаан чүдде-ри бооза: номчулга—оларын 74,7 хуузууну, кино—63 хуузууну, ра-дио амыкчылары—58 хуузууну, ө-рөдиге болган бот өрөдиге—57,5 хуузууну, теледиге да-чыдылгазы—37,9 хуузууну, күш-культура, спорт кылары—37 хуу-зууну күзэл-сонурга болган. Аныктарымыз күзэл-сонургадарымыз техникти чогаалдыла амы-лыныче (радио техникамыз чога-лыныче, автомобиль, кино-чурук тырттарымыз амык-аживис) 36,1 хуу, театрже—34,3 хуу, али-чоруктар кыларыныче, эскерия-лаарыныче, сөгүтээрине—33,8 хуу, спорт маргыдаларыныча, клубтарга баарыныче—29,9 хуу, хой-нитинин амыкы кыларыныче—23,9 хуу, делгелелерге, му-зейлерге баарыныче—22 хуу, муз-маке—24,6 хуу, сонургадар амык-биле амык-иш кыларыныче (чүд-бүрү чымдалар кылып, кат-чипес остурери, балыктары, аңгары дэи оксе-да амыкдарже)—24,6 хуу, бот-тыныгы уран чүд болгунеринге амык-дарыныче—18,4 хуу, симфония, эстрада болган литература кон-церттери көрүчүн—18 хуу, дис-куттарга, дискусияларга (дис-

куссия клубтарымыз киржиринче)—14 хуу, культура болган техни-ка университеттеринче—9,4 хуу, тапчыларымыче—6,5 хуу, чечен чогаал амыкыныче—4,1 хуу, кафе-лерге, ресторандарга баарыныче—2,7 хуу, уран чуругаже—2,5 хуу угаиы болган.

Ычангаш айтырлар хары-лаан аныктар пымал-ла эмге-жок хой болган чүд-бүрү неге-де-сонургадарымыз. Номчулгага, өрөдиге болган бот өрөдиге-ге, уран чүдүн чүд-бүрү хе-лдеринге сонурга, угаи-бо-дал сонургадарымыз ик кедиле, үндени сонургадарымыз болун турар. Совет оолдар, кыстар амык-дарда эң үндөлү уаг байлактар-нык бирээни билгелер деп санап турар. Украинанык аныктары-мыз билгелер дэи бот дөмөй, ша-лыкшы билгелер деп чүе чиле түнелдеринде билгелер. 1960-1961 өрөдиге чымдала со-вет нити өрөдиге школарымыз 36,2 миллион кичи өрөдиге турган, мычарга 1965 чылда кү-зү бешин 48,3 миллион сургуул-дар өрөдиге эгелер берген. Бот өрөдигелер өрөдиге турарлары катый амырга, амыкчы болган кедэ аныктар школарында

өрөдиге турарларымыз саны 2,8 миллион тургандын 4,8 милли-он чедир, ортумак тускай өрө-диге чедиринин сургуула саны—2,1 миллиондан 3,7 миллион че-дир, а дэди өрөдиге чедиринин студенттеринин саны—2,4 миллиондан 3,8 миллион чедир көвүдөн.

Ортумак болган дэди өрөдиге анык кичилеринин саны база ургучу көвүдөн турар. 1966 чыл-да чүртүгү уаге амык-агымы 1 миллион 100 амык тускай өрөдиге-лерин алган, оларнык аразында дэди өрөдиге—400 муң хире болган. Совет тургузуга ки-чилерин өрөдиге-билгелер болур өүдөдиге хаммык мурунда нити-ледин чончу, кичинин болган чагай амык-андык негелде-лери дөгү болуп турар.

«Комсомоляка правда» союзу-нуң тургузуга алганы «Хой-нитинин санал-оаналын шичилел ин-ститутуну» үндүргөн түнелдери шак мынды.

Айтырлар харылаан берген 10576 анык кичилер (оларынч шугузууну 60 анык хууу) бот-тарынык ачылык күзэлдери, амыкдар-чүрттук чорудунуң сонургаларын тодаргайлаа бер-ишан, оларны боттарымыз ө-рөдиге-биле, нити болган тус-

кай өрөдиге-биле улам беддери-биле холбаштыр дэи.

Чога бистик айтырлар хары-лаатканымызды түнелдери база ыңгыр болган. Оолдар, кы-старынык өрөдиге-биле дегиле бе-дик болган тудум-на, оларнык не-гелдери улам хой анык болган күзэл-сонургадарымыз чүгү-ла, ке-диле болун турар деп чүе база илерен. Күзэл-сонургадар бил-гел делениник беддир-биле деге-ге өсөр деп болур.

«Чалашыгылар» биле «массалык кичинин» угаи-бодал байлактарымыз аразында дегиле чок ил-деди чогуу ол херечиле турар. ССР-де илтигенция биле амыкчы болган кедэ аныктары-нын билгел делениник, угаи-бо-дал сонургадарымыз аразында мылганды ам-да шуут чыккан-ны харын. Ындык бооза-да угаи-бодалдык дэди байлактары чор-ту аныктарымыз эң калбак масе-лаларымыз амыкчы болу берип болур.

Материалдык чагай амыкдар-дык бедид, амык хурунун кы-зырлык, культура чедиринин үр-гүчү көвүдөн турары аныктары-мыз угаи-бодал таламы-биле не-гелдери хандыларымыз таары-чалык байдалды тургузуп бе-рип турар.

Л. РОМАНОВСКАЯ,
Киевтин Т. Г. Шевченко аттыг,
эртемик коммунизмин күрүне
университетинин кафедре
аспирантымыз.

ИРКУТСКИНИН ХАВЫЯАЗЫ — ЛЕНИН ОРДЕНИ

ИРКУТСК (СЭТА). Иркутскинин шии театрынык бажынымыз байыр-дыг турал болган. Анаа РСФСР-ниң Дэди Советинин Президиумунуң Даргазы М. А. Яснов ССР-ниң Дэди Советинин Президиумунуң даасканын баугаар Иркутск обласка Ленин орденин тыкышкан.

Ажыл-агы болган культура тургузушкунуна, үлетпүрүн болгаш эиеретканын уаг комплекслерин тургузуга чедип алган чедикчи-кенири дэи область ол бедик хавыя-биле шаянган.

Областык амык-ичилеринин ол дэди пиялалды чедип алганыга эи Яснов байыр чедирген.

Уралга областын амыкчы чоннарынык өмүкөзидеи Иркутскинин аар машиналар тулууну, Куйбышев аттыг заводунуң эи хоотун амыкчыны, Социалистик Күш-ажылдын Маадлары А. А. Крон, «Уковский» совхозтун хаван-баран фермазынык эргелекчи, Социалистик Буш-ажылдын Маадлары А. И. Казаева, ССР-ниң Эртемик академиянык Сибирь салбырынык Чөө-Сибирь болуунуң президиумунуң даргазы М. М. Одинов болган оон-да өскелер сеп алган. Олар дэди шаднал дэи партияга болган чавазка ияи-биле өрүп четтиргенин илерелден, Төрөн чүртүгүн буурун илтиген тынызымыздык бугу күжүн, билгелери, чүткүлүн өрөдиге алаан.

Орденник обласка, оң аалдарык амык-ичилеринге СЭП обкомна-рынык секретарлары: Кемеровуң — А. Ф. Штокин, Бурятиянык — А. У. Могошев, Читаның — И. Н. Тартышев; Забайкальини шериг округу-нак крайкомунуң секретары А. И. Исаев, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлениниң Даргазынык орадакчы И. И. Буценко, Якут АССР-ниң Дэди Советинин Президиумунуң Даргазы А. И. Овчинников олар байыр чедирген. Түнелдиге СЭП-ниң Иркутск обкомунуң бирги секретары С. Н. Шетинин сеп алган. Сибирге Совет эрге-чагырга чылдарымыз тур-гузуга боттадырган социалистик чарыктарга Ленинник идеялары амы-дралга боттадырганымыз, партиянык шылгаларга политизацияны тү-нелди болган деп С. Н. Шетинин чугаалаан.

Тывазында чедип келген

Дорт чыл мурунда Ленинградта күрүеник театр, хогжук болган ки-нематография институтунуң Тыва-дан болук аныктар өрөдиге чоруд-канын билер болгай бис. Олар бо чылым институтту дооскан, чорукта чаа төрөн Тываында элп келген.

Республиканык хогжук-иш те-атрымык чогаалдык коллективин-ге дэди эртемик 14 актёрларынч кемешенин көрүктүрерге уаг өөрүшкү. Анык артистеринин аразында Кара-оол Сагым, Даар Барымаа, Солун-оол Людюдун, Ширини-оол Хертек, Ирина Даваа бол-ган оксе-да институтун эки доос-канын бар.

Дооукчу чаа артистер бир кезек дыштанып алган, август 15-тен эге-леп Тыванык амыкчы чоннарынга уран чүдүдү бараалгадып, ажылдап карштер. Оларнык институттан ке-лдер-ле белеткен алган репертуа-рымыз үш ишн база бар. Чаа актёр-ларынч солун көргүзүлгери салгерге удаас бараалган чедэ бээр, эргим номчулугаар.

Солун-на болзун

Чөө-Хемчик районнуң төвү — Чадаанга болган оксе-да чедерге дыштанылга болган байыраалдар хүнерин сөгүтү деи организастыг болган союзу кыдыр эрттирип турар апарганы өөрүчүк. Совет эл-ияктарынч хууну база эки өрттөргөн деп делелел болур.

«Аныктар хууну — аныктарымыз-ла болгай» дээр хоонер моон муру-нуң-да чамдык чедерде ам-да бар болтулар. Чадаанга ол хүнүнү бо чылым эки дөмдөлгөн анык-тарынык дэи өрткен. Бирги элчегде-ле районнуң 32 шиликде мөгелери-ник хүрежи болган. Ачаа Хайма-ракалынык мөгези Сат Борбак-оол шүдүгөн. Октябрь 30 чылды кол-хоотун мөгези Монгуш Семис-оол ужурашкен. Ушкү дөрткү чедерин Т. Куудар биле Г. Сат үлөшкен-нөр.

Ол хүн спорттун база бир солун хевирин—атт чарыкы болган. «Бөл-шевизм» колхозта Куудар Дор-жүдүйнүк бора адым эртенке, ооң соондан Дотак Достай-оолдун база бора адым келген, үш дугаары Куудар Хевек-оолдун калчан-кулазы болган.

Районда чоокку чылдардан бээр нештереп келген баскетболга мар-гылдаа солун болуп эртенке. Анаа Ленин аттыг колхозтун, Чадаана хоорайнык, «Чыраа-Бажы» совхоз-тун командалары чараш-даа, эки-даа ойнаан. Ол-ла хүн аш-чөм аймак-нык, үлетпүр бараанынык болган номнарнык делегате салдылаш-каныны болтулаан. Дыштанылга болган байыраалдар хүнерин моон сонгаар кайы-да чедерге солун болган организастыг — спортту мар-гылаларымыз кыдыр эрттирип бо-лур бугу аргалар бар дээрин үс-түнде чижек көргүзүп турар.

М. БАРЫНДАЯ.

Кызылга кадыкшылга хүнүн эрттиргени

(РЕПОРТАЖ)

Кызыл хоорайнык Гастелло ат-тыг культура болган дыштанылга паратынга июль 16-да ортанас-таттыгын кадыкшылга хүнү масса-лым-биле эртенке.

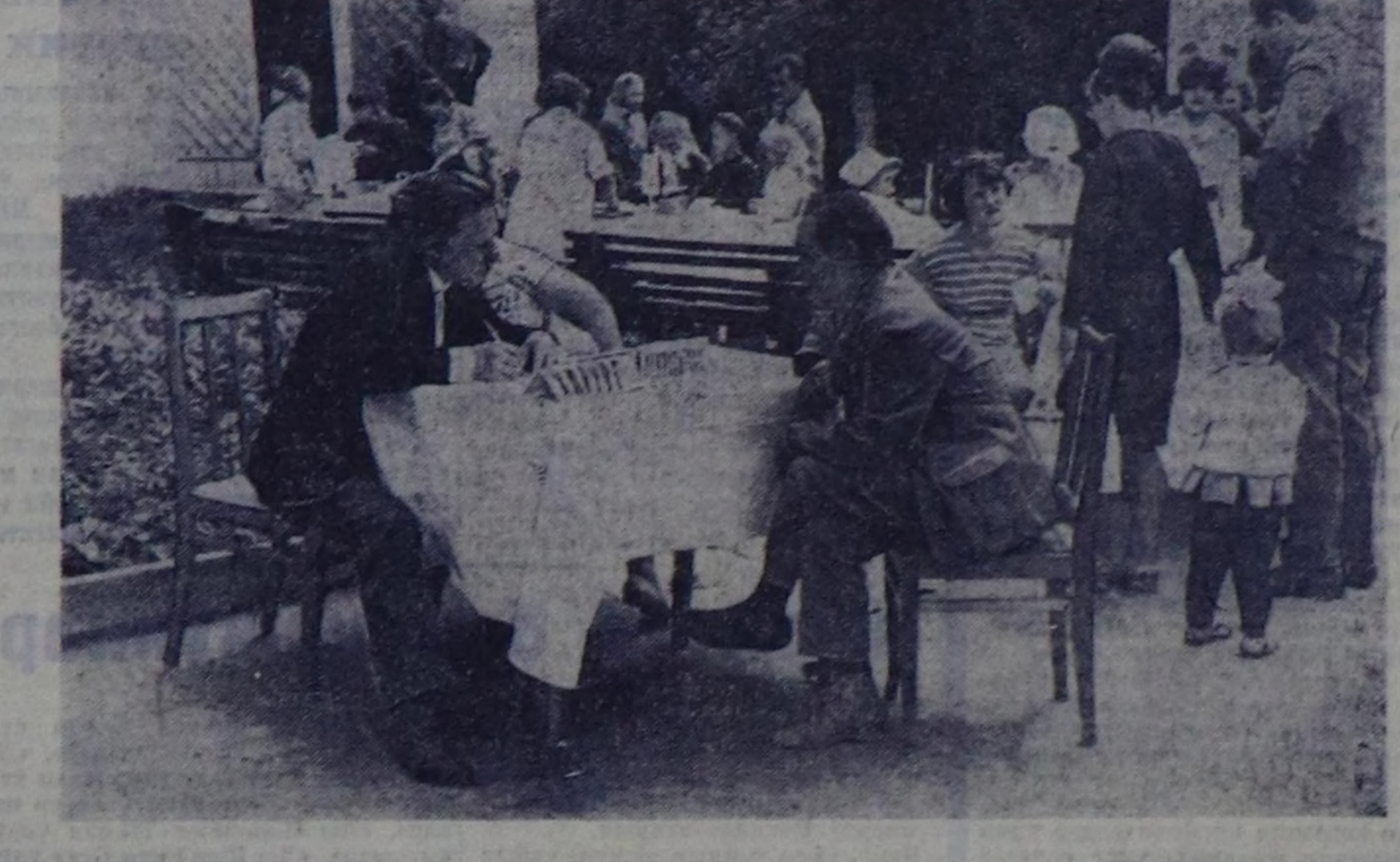
Эртенгиңиң 10 шак бешин четпэ-эн, паркти манган ак халаттык ки-жилер эзелкен. Фонтан чанынга чехословак деригдег дэи элчелер дэи чоруду албооз доктапкан. Лекторий залында бачын уругу-ларынч чедеринин, ары-шеринин база санитария херекселдеринин болган медициналык делегелелери ажыттыган. Залдык ханалары фото-чуруктар, витриналар, стенд-лер-биле каастаттыган.

— Эртен чылдарда кадыкшылга хүнери база эртин турган болгай. Бо хүн-биле оларнык илгалы ка-дыкшылга?— деп, республика эмне-лестинин амыкчы В. В. Скудариов-тан айтырдым.

— Чыл келген тудум кадыкшылга хүнү улам эки эртин турар апарган. Бо чылым халас болган өртектик өмнени, кадыкшылга дугайында ли-тератураны көвүдөткен. Бичи уругулар салбырын дөгемчиктөө.

Шынап-ла, лекторий залында би-чин чаштар сүт кувизиниң кылган халас кефирин амданып, күзэл-диги-биле ишкен турар. Уругулар салбырынч дужуңда кылда бо-жугула бажынымыз үндүргөн теле-граммалында мычар дэи: «Эртим эштер Богданов, Тугарин, Зорин, Рыков, Митеряков силерни оолдуг болганын дэи, Монгуш, Дылай, Соболев, Тембирель, Талсын силер-ник кыс уругулар болганын дэи байыр чедирип тур бис!». Аас-кежи-ниң-ле ада-нелер-дэр!

Лекторий залынык баарында де-антисфексилэр өмнени халас бээр

стол артында Е. Ф. Колчипа өмнө-рүн улуска сүмөлөөн тур:

— Алынар, алынар, эштер! Силер-ге кашты ораан бээни? Ол болгай, чоокшунулар, чоокшунулар!

Совет эрге-чагырганың баштайгы чылдарында өмнени халастап бай-тык, уагт өрөк-биле бешин салдып байыр дэрге тынбалас турган бол-гай. Ычан уагт, эң ылангыч чаш-тар, анык-бүрү аарыктардан хөйү-биле өлүп турган.

Амык үдө бистик чүртүвүстүн кичилеринин ортумак наамы 70 чыл чедип турар. Өлүм 4 натап ку-дулаан. А чаштарынч өлүрү 10 натап кызырлган. Бо-ла болгай, Со-вет эрге-чагырга деп чүе!

Эмчи консултациянык столу-нун, хан болуун тодарайт болган ханын солун кударымыз таламы-биле пунктуун чанында хой-ле кичи-лер чыгыган.

— Бир эвес мен айыкылга тавар-жы беримзе, сөң ханык менде ду-аала болур бе?

— Болбайн канчаар! Барып хы-дыкшымы, че!

Анык оол биле уруг элчегде ту-руп алдылар.

Дүштекиниң он иш шак четпэ-эн-де, ханык болуун тодарайт пунктта 120 кичи мынаткан.

— Бистинге каян-даа, наза-даа уагт эмгекч келер чүе!— деп, сто-матологтук автобустун эмчиси Лидия Павлова Зрюкяна элчег манаан кичилерге холу-биле айткан, чу-гаалды.

Ук чедир радиоун дамчыштыр медицина темазынга анык-бүрү лек-циялар болган бедделер музыка-биле аразай хүндери дындалган.

Редакцияга чедип келген, парктик директор эш Воронковте докта-дым.

— Дыштанылга кадыкшылга хүнү-биле холбаштырарга тергени-нелдир! Чангыс багай чүе—буфет-тер эрте чоругай берды — деп, трубкадан дыналды. Оон соонда ки-но театрларымык массаларымык до-ктадым.

— Уагт-даа эвезежон ийин... Ка-дыкшылга хүнү бистик көрүчүлө-ринистык былаап апарды.

Кассирлер мындыг долчу хары-лар берди.

ЧУРУКТАРДА: 1) Хирүе эмчи элчегде келген кичие консульта-ция берип отур. 2) Хан-дамыр ба-зыныкыны тодарайт пунктта.

О. КОДУР-ООЛ,
Фотогал авторуу.

Чыргалдыг кырганнар

Ква-Хем районнуң Бай-Сөөтте Кырганнар бажынында кырааннар болган иввалдтер күрүениң долу хандырылгамында чүрттук турар. Бай-Сөөт бооза агаар-бойдус таламы-биле эң таарычалык чед болу. Арга-сынык ортуңда, долгадыр чыгар-ногаан анык-бүрү чыгар бурган Бай-Сөөт болган Сорту-Хемниң кемпештеринин сугалары үргүчү шылдырлар атып чыдар. Угаи олт-сиген болган кат-чипин, тоорук дэи, чүе чок дээр Шынап-ла бай оран, мычангаш Бай-Сөөт дэи таварылга эвес. Эсүдү-ла ча-дып каан хевис дег чед бээр.

Кырганнар, иввалдтер чогуту уе-шагында чеденип, дыштанып, агаарлап, чынар бажынык, ишпоно үргүчү көрүп турар. Оларга солун-варын номчуп берип, радионо база чогуур графинте шактарында ди-ладым берип турар. Оон мыңай олар боттары шыдыраалп, даалык ой-нап турарлар. Олар күрүден ам-радып чүрттук турар бооза-да, чам-дыктары кылып шылдаптар амык-дарыны кылып, нити амык-агылга дуулажып турарлар. Чикээ, отту-лар мышты чарып, столувага суг дажып, девискаринин богун, кы-жын бооза харын аптап, ширбиң турарлар. Бо чазын 116 дос мышты тарып оурткаш, ооң ажаалдамын хайгаарлап, сугтары турарлар. Бо чазын 1,5 гектар картофельди тарып отурутурга оларнык барык хөй нурууу киршикенер.

Чамдык кыргайнар чыл бүрүдө чай шадга шөлөзө, чед-чүртүгүн, дөргүл-терелдеринге чораш кээп турарлар. Амык үдө 15 анык шө-лөлөө. Оларнык чамдыктары көп турар. Оон дараагында хай иклин Нок-Тей аркаанынга болган Дус-Хелге барып дыштанып, эмненип чорурлар.

Мооң-биле Кырганнар бажынында четпес амыкдарымыз база айтса чө-гуур. Чынар бажынык болган хеп-чүр чедир механикастаан, ол мы-каш радио беддери бар болганда электростанция тургузуп амык-дары ужурашты. Кынар-чаар мата-ры ал чок болуп турарында, амык үдө электри хандырылгамы багай, чы-рыктык чок болуп турар. Ооң ужу-рунда радио база амыкдарымыз бар чоруктар таварыкты турар. Оң иш-наш тагыла белеткен мышты кы-жын сөгүртү албаанында, чайга үдө ужурунда колхоз, совхозтар-дык сүт албай, чүдө салдынып кургак сүдү-биле хандырыштып ту-рар.

Мычангаш Кырганнар бажыны бо-жобейлгил чылга чедикшилер ужуражыр дэи чамдык аныклар-ны экижидип, чаа сонургалары са-лып турар. Шала туткан селд бол-ган ишораны (тудун чачыс ба-жыны) доошук алдыр. Дуулар амык-агылда хаваннар, 2 аял бар-даа бооза, бо чылым 3 инек салды тып амык болган ооң чаа сүдүн хайгаар.

Октябрыңиң 50 чылынга чедикши-кенип ужуражыры-биле бүтү амыкдарымыз экижидер, ол сонурга-биле Сесерлыгың уругулар бажыны-биле социалистик чарышты бо чыл-дык мартидык төвтүздө чарып ал-ган, ол чарыштык бирги түнелдин июль айда түнел көөр деп турар.

В. УДУКАЯ.

Эртен дыштанып хүнде Чөө-Хем-чик районнуң бот-тыныгы уран чүдү коллективтеринин 3 хүн үр-гүчүлүн көрүлдес доозулан. Бот-тыныгы уран чүдүлүн бо көрүлдес-ти мурунугуларында-даа организастыг болган массалык болуп эртенке. Уран чүдүге талааныгы чаз кичи-лерин илереткен. Чижээ, «Искра» колхозтун хойжуу Денер-оол кай-гамчык эки хөмөйлөр кичи болган. Көрүлдөгө 3 хардан эгелеш, назыны улаткан кичилерге чедир киршикен.

Улам бедээн

Ындыг көрүлдө Сүт-Халде база бол-ган, анаа совхозтун салбырлары шупту киршикен.

Район көрүлдөлөгө бирги чедир «Искра» колхозтун, ийги чедир «Тыва» совхозтун, ушкү чедир «Чы-раа-Бажы» совхозтун бот-тыныгы уран чүдү коллективтери алгылаан. Элең хөй коллективтерин болган тус-тус кичилерин мактал бижиктер болган өртектик белетер-биле ша-наан.

Район көрүлдөлөгө бирги чедир «Искра» колхозтун, ийги чедир «Тыва» совхозтун, ушкү чедир «Чы-раа-Бажы» совхозтун бот-тыныгы уран чүдү коллективтери алгылаан. Элең хөй коллективтерин болган тус-тус кичилерин мактал бижиктер болган өртектик белетер-биле ша-наан.

Кызыгааржыларын тилелгези

Республиканың бут бөмбүгүнө бирги чед дэи шилде ойнааш-кында Кызыл зоналынык таламы-биле чеди коммандалар маргынык турар. Эртек субботада культу-рымыз «Хүрөш» стадионунга «Динамо» биле «Ильичаржылар» командалары ужурашкан.

Кызыгааржыларын бо комманды хоорайга бирги чед дэи болуп эр-кен маргыдамың ырак соонда ор-

ганнастаттыган, чаа тургустуулаан анык команда болур.

Чаа организастаттыган анык ко-манда-даа бооза кызыгааржылар оюнуң эгезинден эгелеш, ишча-тынык чаалап албашаан, бодунуң хоочун удурлашыкчыларың 4:1 салга тилелди.

С. ОЮН.

Совет Тываның беш чылы аттыг стадионга

ЦИРК-ШАПИТО

июль 20-де байырлалдыг ажыттынар.

РСФСР-ниң алдарлыг артизи, Тыва АССР-ниң улустуң артизи В. ОСКАЛ-ООЛДУҢ удуртканы тыва артистерниң болгаш Тыва АССР-ниң улустуң арти-зи Н. ХЕНЗИГ-ООЛДУҢ киржилгези-биле совет циркниң мастерлери янзы-бүрү программалыг оюннар көргүзөр.

Эгелээри 19 шак 30 минутада.

Воскресеньелерде 3 оюн көргүзөр: 12 шак, 15 шак болгаш 19 шак 30 минутада эгелээр.

Циркниң кассалары «Найырал» кинотеатрнык болгаш циркниң чанында, олар 9 шак-тан 20 шакка чедир ажылдаар.

Коллективтиг чагыларны база хүдээп алыр. Билеттерни баш бурунгаар садып турар.

Цирке билет хынакчылары херек. Анаа ажыл-даарын күзөннер Совет Тываның беш чылы аттыг стадионга кээп дугуржуп алыр.

ДИРЕКЦИЯ.

июль 18-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Адар-херөө» 10.30, «Насреддинин ужураалдары» 12.20, 2.10, «Демиселдин оруктары» 4.50, 7.50, 9.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Бичи дугургу» 3, 5, 7, 9 шактарда.

ЧАНЫГ ТЕАТРАГА: «Кара ностуктар» 7, 9 шактарда.

«НИСЕП»: Уругулар дивиг-чуруктар 10, «Чуга доп кыры биле» (1-ги, 2-ги сериялары) 11.30, 6.30, «Кара кадак» 3.30, 9.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Айдың дүнер» 1, 7, «Шыкчымы хынап көргөт» 3, 9 шактарда.

редакцияның адреси:

Кызыл, Шетинин—Кравченко кузунчу, бажы № 3 ТЕЛЕФОННАР: Редакторунуң 24-63, редакторунуң орадакчыларынык 36-24, 25-38, таарысгалы секретарынык 23-35, артисттер амыкчал кичилеринин 23-54, агитация болган пропаганда кичилеринин 21-47, вагеттер эваллиниң 22-64, чагаа, амыкчы болган кезең корреспонденттер база совет тургузуп болган амырлар квалитеринин 21-27, иштөө информация кваллиниң 20-60, бухгалтериянык 31-75, корректорларынык 27-41, Солун келбейн барганда 32-75 телефонго долгаар.

Кызыл, Шетинин—Кравченко кузунчу, бажы № 3 ТЕЛЕФОННАР: Редакторунуң 24-63, редакторунуң орадакчыларынык 36-24, 25-38, таарысгалы секретарынык 23-35, артисттер амыкчал кичилеринин 23-54, агитация болган пропаганда кичилеринин 21-47, вагеттер эваллиниң 22-64, чагаа, амыкчы болган кезең корреспонденттер база совет тургузуп болган амырлар квалитеринин 21-27, иштөө информация кваллиниң 20-60, бухгалтериянык 31-75, корректорларынык 27-41, Солун келбейн барганда 32-75 телефонго долгаар.

Кызыл, Шетинин—Кравченко кузунчу, бажы № 3 ТЕЛЕФОННАР: Редакторунуң 24-63, редакторунуң орадакчыларынык 36-24, 25-38, таарысгалы секретарынык 23-35, артисттер амыкчал кичилеринин 23-54, агитация болган пропаганда кичилеринин 21-47, вагеттер эваллиниң 22-64, чагаа, амыкчы болган кезең корреспонденттер база совет тургузуп болган амырлар квалитеринин 21-27, иштөө информация кваллиниң 20-60, бухгалтериянык 31-75, корректорларынык 27-41, Солун келбейн барганда 32-75 телефонго долгаар.

Солун неделяда алды катан үнер